కళ్యాణ కింకిణి

అత్యవసరంగా అయిదు రత్నాలు కావాలి!

పేరుకు రత్న గర్భే అయినా మా ఇంటి పెరట్లో నేల త్రవ్వితే రత్నాలు దొరకవు. రత్నాలు రాసులుగా పోసి, వీధుల్లో అమ్మే కాలాలు గావు. ఇంతకూ మూల్యం చెల్లించుకుంటే దొరికే రత్నాలు కావు కావలసినవి- అమూల్యమైన రత్నాలు.

క్షరం కాని అక్షరాల రూపంలో నాలుగు కాలాలపాటు నిశ్చలంగా నిలిచి ఉండగల పద్యరత్నాలు!

చొక్కాతీసి వంకీకి తగిలిస్తుండగా టేబిలుపైన కవరు కనిపించింది! పసుపునీటి చిలకరింపుల్లో తడిసిన కవరు కనిపించగానే స్ఫురించింది- ఎవరికో పెళ్ళి!

ఇహలోక యాత్రలో వధూవరుల కలయికకు వివాహ మహోత్సవమన్న తతంగం స్థూల శరీరం లాంటిదైతే- పెళ్ళి పత్రిక సూక్ష్మశరీరం. వివాహాల్లో రాక్షస గాంధర్వాది విభేదాలున్నట్లే పెళ్ళి పత్రికల్లో సైతం ఆకారాన్ని బట్టి, ఆంతర్యాన్నిబట్టి, అనంతమైన వైవిధ్యం కద్దు! కేవలం తెలియజేసేందుకు మాత్రమే వచ్చేవి కొన్ని! (ఇవి పెళ్ళి జరిగిపోయిన తర్వాత వచ్చినా రావచ్చు!) శుభముహూర్తం రేపో మాపోననగా- రెండు మూడు వందల మైళ్ళ దూరం నుంచీ ఈ పెళ్ళికి నువ్వు రాలేవులే అని వెక్కిరించినట్టుగా వచ్చేవి కొన్ని! కేవలం శుభాకాంక్షల్ని మాత్రమే ఆశించి వచ్చేవి కొన్ని. వాటిలో మనసుకు ముకుదాడు వేసి, మమతలకు రెక్కలు తొడిగి పెళ్ళికి తరలించే పెళ్ళిపత్రికలు ఎన్ని?

కవరులోంచి పత్రికను పైకి తీశాను. మడత విప్పేసరికి పెద్దక్షరాలలో వరుడి పేరు దృగ్గోచరమైంది. ఒడలికి రోమాంచాన్ని, మనసుకు తన్మయత్వాన్ని కలిగించే అనుభవాన్ని ఎలా వర్ణించి చెప్పగలం? కాదంటే వసంతకాలంలో ప్రభాతసమయాన గది కిటికీలోనుంచీ అల్లనల్లన లోపలికి వచ్చిన మల్లికా సౌరభం శరీరాన్ని అభిషేకించినప్పుడు కలిగే అనుభూతితో ఉపశమించ వచ్చునేమో? పెళ్ళి ఎవరికో కాదు- మా నాగరాజుకి!

తీయటి వూహకు, నిజమైన కలకు పర్యాయపదం చెప్పమంటే చప్పున చెప్పవచ్చు- నాగరాజు పెళ్ళి.

తన నీడను తన క్రిందనే దాచుకుని పరిసరాల్లోకి వెలుగుల్ని వెదజల్లడం దీపశిఖ స్వభావం. తన కష్టాలను తాను కిమ్మనకుండా భరించి, కించిత్తు ఆనందం కలిగినా దాన్ని లోకులకు పంచి పెట్టేవాడు నాగరాజు. నాగరాజుకు పెళ్ళంటే సంతోషించేవాళ్ళు అసంఖ్యాకులు!

“ఇదిగో శకుంతలా! నాగరాజుకు పెళ్ళట!” అంటూ వంటగది వైపు పరుగుదీశాను.

“అలాగా! అదేనా పెళ్ళి పత్రిక?” అంటూ ఎదుర్కోలు వచ్చేసింది శకుంతల. “పోస్ట్‌మేన్ తెచ్చిఇచ్చాడు. ఈ చంటిపిల్ల తెరిచి చూడనిస్తుంది గనుకనా? అలాగైతే నాగరాజుకు పెళ్ళన్నమాట! అబ్బ,అబ్బ, ఎంతకాలానికి! ఎక్కడండీ, ఎప్పుడు?”

ఆ వివరాలకోసం మళ్ళీ ఆహ్వాన పత్రికనే పరామర్శించవలసి వచ్చింది. ఎక్కడ- అన్న ప్రశ్నకు లభించిన సమాధానంలో ఆశ్చర్యపడవలసిందేమీ లేదు. వచ్చిన చిక్కల్లా 'ఎప్పుడు' దగ్గరే వచ్చింది. నాగరాజు పైన ఒక్కింత కోపం కలిగిన మాటగూడ నిజం. ముహూర్తం రేపటి ఉదయాన్ననగా ఈరోజు మధ్యాహ్నమా నాకాహ్వానమందడం!

ఎందుకైనా మంచిదని కవరుపైని పోస్టాఫీసు ముద్రల్ని పరిశీలించి చూచాను. తొందరపడి నాగరాజును అపార్థం చేసుకున్నందుకు నాకు నేనే కించపడవలసి వచ్చింది. ఆ కవరును పోస్టు చేయడమైతే వారం రోజుల క్రిందటే జరిగింది. అది కులాసాగా కొంత భూప్రదక్షిణ గావించి - ఇలా నింపాదిగా గమ్యస్థానం చేరుకుంది!

వంకీకి తగిలించిన చొక్కా తీసి మళ్ళీ తొడుక్కుంటున్నాను.

"అదేమిటండీ! భోజనాల వేళ్ళప్పుడు మళ్ళీ ఎక్కడికి ప్రయాణం? సరే సరే, వెళ్ళిరండి. నాగరాజుకు పెళ్ళని తెలిసింది గదా! మీకింక ఆకలెక్కడుంటుంది?"

మా ఆవిడ అభిప్రాయమైనా, బొత్తిగా కొట్టి పారవేయడానికి వీల్లేనిది. ఆకలిని మరపించే మంచి లక్షణం శుభవార్తకున్న మాట నిజమే!

బయల్దేరిన వేళావిశేషం గూడా మంచిది. వెళ్ళిన సమయానికి సచ్చిదానందంగారు ఇంటిదగ్గరే ఉన్నారు.

ఉన్నారేగానీ, ఆయన ఈ లోకంలో ఉన్నట్టు లేదు. వాలుకుర్చీలో పడుకుని కాళ్ళు బారగిల చాపేశారు. కుర్చీ పైనుంచీ చేతుల్ని క్రిందికి దిగవిడిచేశారు. సులోచనాలక్రింద కళ్ళు గట్టిగా మూసుకున్నారు. అది నిద్రో, ఆలోచనో, విచారమో, కాక మరేమిటో అంతుపట్టడం లేదు.

గుమ్మం దగ్గర నిల్చుని లోపలికి తొంగిచూచాను. ఆ హాల్లోని దృశ్యం కంటబడిన తర్వాత సచ్చిదానందంగారి వాలకానికి వ్యాఖ్యానం - వేరొకరు విడమరిచి చెప్పనవసరం లేకుండా తనంతటదే బోధపడింది.

ఓ పదేళ్ళ అమ్మాయి మంచం పైన పడుకుని వుంది. టేబిలుపైన మందుసీసాలు. మంచం కోడుకానుకుని ఖిన్నురాలై కూర్చున్న తల్లి, ఆమె ఒడిలో (బహుశా ఏడ్చి ఏడ్చి సొమ్మసిల్లిపోయిందేమో) పసిపాప నిద్రపోతోంది. అప్పుడే బడినుంచీ వచ్చినట్టున్న పిల్లలిద్దరు తమ కంచాల్లోకి అన్నం వస్తుందో రాదో నన్న సందేహంతోనే గావచ్చు, అవతలివైపు వాకిలికి కాపలా కాస్తున్నారు.

వచ్చిన పని సంగతి దేవుడెరుగుగానీ, అక్కడ నిల్చోడానికైనా కాళ్ళాడటం లేదు గిరుక్కున వెనుదిరిగి వచ్చేయాలనే అనుకున్నాను అంతలో ఏదో అంతర్వాణి చెప్పినట్టుగా సచ్చిదానందంగారు కళ్ళు తెరిచేశారు.

"ఏమిటయ్యా రాజశేఖరం! ఎంతసేపైంది వచ్చి! నిల్చున్నావెందుకు? కూర్చో నాయనా, అలా అరుగుపైన కూర్చో..."

"ఏమిటండీ మేష్టరుగారూ! అమ్మాయికేదైన జబ్బా?"- కుర్చుంటూ ప్రశ్నించాను. అది వెర్రిబాగుల పిచ్చిప్రశ్న అన్న విషయం నా మట్టుకు నాకే తెలిసిపోతోంది.

"జబ్బా, జబ్బున్నరా? మెల్లగా అడుగుతున్నావా రాజశేఖరం! అదేం మాయదారి జ్వరమోగానీ వారం రోజులనుంచీ ఇంటిల్లి పాదికి వూపిరి సలపనివ్వడంలేదు. పేదవాళ్ళ కొచ్చిన జబ్బయ్యా బాబూ! దీనిపైన నూర్లూ ఆర్లూ వెచ్చించమనడం భావ్యం

కాదు అంటే డాక్టర్లు ఒప్పుకోరు. అప్పటికి నేనేదో ముల్లెను ముసుగులో దాచుకుని అమ్మాయికి సరైన చికిత్స చేయించడం లేదని ఇంటావిడ మొత్తికోలు. ఉదయం నిద్రలేచి బయటికి వచ్చేసరికి ఈ అరుగుపైన ప్రత్యక్షమయ్యేవాడు ఇంటికామందు. అతగాడికి వరుసగా మూడు మాసాల ఇంటద్దె బకాయి. పాలావిడ ఎన్నడో పాలు పోయటం మానేసింది. రోజుకొక్క శేరు పాలు లేకపోతే ఇల్లు గడవదు. స్కూలుకు ఏదారంట వెళ్ళడమనేది అనుదినమూ నాకెదురయ్యే ధర్మ సంకటం! రోడ్డుపైన వెళ్తే బట్టలకొట్టు ఆసామి. వీధిపైన వెళ్తే చిల్లరంగడివాడు. సందు దారిపడ్తే వడ్డీ కంపెనీవాళ్ళు. ఈ బాధలన్నీ పడలేక ఎక్కడికైనా పారిపోగలిగితే బాగుందు ననిపిస్తోందనుకో రాజశేఖరం! పులిమీద పుట్రలా ఈ హెడ్మాస్టరొకడు నాకు! చచ్చినా ఒకరోజు సెలవివ్వడు...."

సచ్చిదానందంగారి దురవస్థల జాబితాను మననం చేసుకుంటూ ఇంటి దారి పట్టడం వినా గత్యంతరం తోచిందిగాదు. "పోనీలెండి మేష్టరుగారూ! కష్టాలు మనుషులకు గాక మాన్లకు వస్తాయా? వస్తే వస్తాయి. ఏం చేస్తాయి? అవే వెళ్తాయి" అంటూ మానవజాతికి పారంపర్యంగా సంక్రమిస్తున్న ఓదార్పు మాటల్ని వల్లించి లేవడానికి ఉద్యుక్తుడినయ్యాను.

కానీ, సచిదానందంగారు ఆ పని చేయడానికి వీలిచ్చారుకారు-

"కూర్చోవయ్యా రాజశేఖరం! ఇంతకూ ఏం పనిమీద వచ్చావో చెప్పావుకావు...."

"అబ్బే. ఈ పరిస్థితిలో మిమ్మల్ని చూచిన తర్వాత చెప్పడానికి నోరెలా వస్తుందండీ మేష్టరుగారూ! నాపని కేముంది? ఏదో ఉబలాటం కొద్దీ వచ్చాను. మరి మీరు సెలవిప్పిస్తే..."

"చూడు రాజశేఖరం! చల్లకొచ్చి ముంత దాచడమెందుకు? నాకోసం ఎవరు వచ్చినా అప్పులు వసూలు చేసుకపోవడానికి వస్తారు. నువ్వొక్కడివి ఏదో పనిబడి వచ్చానంటున్నావు. అంతకంటే ఏం కావాలి నాకు! ఆ పనేమిటో చెప్పరాదూ?"

"మరేం లేదు. మరి... వీలుంటే మీచేత పద్యాలు వ్రాయించుకపోదామని వచ్చాను...."

"అదిగదీ! అలా చెప్పాలయ్యా రాజశేఖరం! యూనివర్శిటీ పరీక్ష లెందుకు? ఇప్పుడు గనుక నేను పద్యాలు వ్రాయగలిగితే అష్టావధాన శతావధానాలు చేసేవాళ్ళు నాముందు బలాదూరు...."

సులోచనాలు తీసి, తొడుక్కున్న చొక్కా గుడ్డతోనే కళ్ళు తుడుచుకుంటూ కొనసాగించారు సచిదానందంగారు- "ఈ కవిత్వం వ్రాయాలన్న ఉబలాటముందే, దీనంత మొండిది ఇదేననుకో రాజశేఖరం! కానీ ఎడారిలో ఊట బావులు పడవుగదా! ఏవో పద్యాలు కావాలని వచ్చావు. మంచిదే. కానైతే నాకు నిరుపహతి స్థలాలు చూపించగలవా నువ్వు? పోనీ రమణీ ప్రియ దూతికల చేత కప్పురపు విడా లిప్పించగలవా? ఆత్మ కింపయిన భోజనం పెట్టించగలవా? పోనీ, ఇవేవీ లేకపోతే మానె- ఓ పది రూపాయలు అప్పివ్వగలవా రాజశేఖరం? వద్దులే నాయనా వద్దు. ఉన్న అప్పులవాళ్ళే చాలు. నీబోటి వాళ్ళుగూడా వాళ్ళతో కలిసిపోతే ఇక నన్ను వూళ్ళో ఆప్యాయంగా పలకరించే వాళ్ళుండరు-"

బయట మండుటెండలు కాస్తున్న ఆ మిట్టమధ్యాహ్నవేళ సచ్చిదానందం గారి కళ్ళు చెమ్మగిల్లడం చూచాను.

సచ్చిదానందంగారు వెళ్ళిరమ్మని చెప్పకపోయినా సెలవు పుచ్చుకోడ మొక్కటే ఇక తరువాయి. లేచి రెండడుగులు వేశాను గూడా!

"ఇంతకూ పద్యాలు ఎందుకో, ఎకరికోసమో చెప్పావుగావు..."

"ఎందుకైతేనేంలెండి మేష్టరుగారూ! ఎంతగా వద్దనుకున్నా, అప్పుడప్పుడు ఇల్లాంటి గొడవలు మీ కెదురువుతూ ఉంటాయి. మనసు బాగుంటే ఇది మీకు పెద్ద పనేమీగాదు. ఓ మిత్రుడికి పెళ్ళి. బహుశా మీకూ తెలిసే ఉంటుంది, నాగరాజని..."

సచ్చిదానందంగారు తటాలున లేచి నిల్చున్నారు. "ఉండుండు రాజశేఖరం! హరి నామతిమరపుకూలా! ఎంత పొరబాటు జరిగిపోయిందో చూచావా!" గబగబా లోపలికివెళ్ళి ఆయన తోలుసంచీ తీసుకొచ్చారు.

"పది రోజులప్పుడు పట్టణంలో కనిపించాడు నాగరాజు. పెళ్ళి పత్రిక ఇచ్చి, తప్పకుండా రావాలని మరి మరీ కోరాడు. బస్సులో వస్తూ, వస్తూ పద్యాలల్లేశాను. నే నల్లడమేమిటి? పోతన్న గారు భాగవతాన్ని వ్రాశాడంటావా రాజశేఖరం? రామచంద్రుడే పలికించాడు! నాగరాజు పైన నాకున్న వాత్సల్యమే నాచేత పద్యాలు పలికించింది. ఏదీ ఎక్కడుందది..."

సంచీలో నుంచి ఓ కాగితం పైకి తీశారు సచ్చిదానందంగారు.

"రాగ భరిత మనస్కుడు నాగరాజు
ప్రథిత గుణ గణ విభవాభి రామ-రాధ
పూవు తావియు చేరి పెంపొందినట్లు
అలరు గావుత ఈ గృహస్థాశ్రమమ్ము.

"ఇంతకంటే నేనివ్వగలిగిన శుభాశీస్సు లేమున్నాయి రాజశేఖరం? ఏదో వ్రాశానుగానీ, నా ఇబ్బందుల్లో సర్వమూ మరచిపోయాను. తీసుకెళ్లు నాయనా, తీసుకెళ్లు..."

కాగితాన్ని జేబులో ఉంచుకుని రోడ్డుపైకి వచ్చానో లేదో సచ్చిదానందం గారు మళ్ళీ పిలిచారు. పిలుస్తూ మెట్లుదిగి దగ్గిరికే వచ్చేశారు.

"చూడు రాజశేఖరం! నాగరాజుకు పెళ్ళంటే నా ప్రాణాలన్నీ అక్కడే ఉంటాయి. వాడు నాకు శిష్యుడు. నాకు పెళ్లై పదిహేనేళ్ళు కావస్తున్నాయి. అప్పటికి నాగరాజు పన్నెండేళ్ళయినా నిండని కుర్రకుంక. సెకండ్ ఫారం కాబోలు చదువుకుంటున్నాడు. పెళ్ళి పందిరిలో తారాడుతుంటే వినోదం చూచిపోవడానికి వచ్చాడేమో ననుకున్నాను. 'దివి దేవావసు- వివాహ ముహూర్త కాలమందు పెళ్ళి కుమారుడికి నాగరాజు చదివించిది నీలిరంగు ఓ ఫౌంటెన్ పేనా' అన్నాడు పురోహితుడు. ఇదిగో అదే ఈ కలం! నాటికీ నేటికీ అలాగే వుంది. దీనితో ఎన్ని పుస్తకాలు వ్రాశాను! ఎన్నిసార్లు జీతం తీసుకుంటూ, రివిన్యూ స్టాంపుల మీద సంతకాలు చేశాను!....."

ఈ సారి సచ్చిదానందంగారి కళ్ళల్లో ఆనందబాష్పాలను చూచాను.

*　　*　　*

జరుగుతున్నది పెళ్ళిళ్ళ సీజను, రోడ్డులో బస్సులు దొరుకుతాయన్న పూచీ చాలా తక్కువ. సాయంత్రంవరకూ పడిగాపులు పడిన తర్వాత అదృష్టం కొద్దీ ఓ బస్సులో సీటు దొరికింది.

పరుగెడుతున్న బస్సు ఆలోచనా ప్రపంచంలో విహరించడానికి అనువైన చోటు. నా ఆలోచనలన్నీ నాగరాజు జీవితాకాశంలో పతంగాల్లా విహరిస్తున్నాయి.

నాగరాజు సంపన్న కుటుంబంలో పుట్టాడు. కానీ, కేవలం సంపదనే తులామానంగా తీసుకుని తోడివారితో సంబంధాలు నెలకొల్పుకునే మానవతా దారిద్ర్యానికి అతడు దూరం పెరిగాడు. వెయ్యి గ్రంథాలు సమకూర్చి; వాటిని చదువుకుంటూ ఎడారిలో కూర్చోమంటే కూర్చోడం తనచేత గాదనీ, మూర్ఖులైనా, క్రూరులైనా, మరెలాంటి వారైనా మానవులతో సాహచర్యమే తనకు కావాలిసిందనీ ఓ కవి వాక్రుచ్చాడు. కవులు సృష్టించే కథల్లో, కావ్యాల్లో మాత్రమే గాదు- భగవంతుని సృష్టికే మకుటాయమానమైనవాడు మానవుడు. ఈ విలువలను ఉగ్గుబాలతోనే ఒంటబట్టించుకున్న వాడిలా కనిపిస్తాడు నాగరాజు.

మార్గమధ్యంలో ఎక్కడైనా నాగరాజు తారసిల్లితే- ఇక ముందుకు సాగడం రెండు మూడు గంటలపాటు వాయిదా పడినట్టే! "ఏమండీ, రాజశేఖరం గారూ! ఎప్పుడొచ్చారు వూరినుంచి? వదినగారు బాగున్నారా? పాపాయికి మాటలొచ్చాయా? రండి రండి, అలా హోటల్లోకి వెళ్ళి కూర్చుందాం" అంటాడు నాగరాజు.

హోటలువైపు వెళ్తుండగా మళ్ళీ కబుర్ల పరంపర ప్రారంభం.

"మన కృష్ణమూర్తికి ప్రమోషనొచ్చింది తెలుసా మీకు? గొప్పగా పార్టీఇచ్చాడు. చీటీ వ్రాసి మీకు బస్సులో పంపుదామనుకున్నాం. బస్టాండులోకి వచ్చేసరికి బస్సు వెళ్ళిపోయింది......"

ఓహో అలాగా- అనడానికైనా తెరపినివ్వడు నాగరాజు.

"అన్నట్లు ఈ రోజు గోపాలం రేడియోలో పాడుతున్నాడండీ రాజశేఖరంగారూ! ఇవాళ ఇక్కడే వుంటారుగదూ? తప్పకుండా వినాలి మనం..."

రేడియో గాయకుణ్ణి గురించి ప్రస్తావించాడా, అంతలో హోటలు సర్వరు ఆవైపొస్తే అతడినైనా పలకరించకుండా వదిలి పెట్టడు నాగరాజు. "ఏమిటోయ్ అరుణాచలం! రాత్రి సెకండ్ షో మత్తు ఇంకా వదల్లేదేమిటి? పగటివేళ హోటల్లో ఇలా కనిపిస్తాడు గదండి రాజశేఖరంగారూ! రాత్రి తొమ్మిది గంటలకు శుభ్రంగా స్నానంచేసి, తెల్లగా డ్రెస్ చేసుకుని వీధంట వెళ్తుంటే పిల్ల జమీందారులా ఉంటాడు. చూడ్డానికింకా పాతికేళ్ళయిన వచ్చినట్టులేదు గానీండీ, అరుణాచలాని కప్పుడే నాలుగో తరగతి చదువుకుంటున్న కూతురుంది. స్కూలు నుంచీ ప్రతిరోజు మా ఇంటి ముందరగానే వెళ్తుంది- ఏమమ్మా దేవకీ! మసాలాదోసె చేస్తావా, లేడీ డాక్టరువౌతావా అంటే తుర్రన కందిరీగలా పారిపోవడమే!"

ప్రవహించినంతవరకూ భూమిని సస్యశ్యామలం చేసుకుంటూ వెళ్ళే నదీమతల్లిలా మానవుడు నడచినంతమేరకూ ఆనందకాంతుల్ని వెదజల్లగలిగితే ఎంత బాగుండును! అది నూటికి కోటికి ఒక్కడిపట్ల మాత్రమే సార్థకమయ్యే మధురమైన ఊహ!

నాగరాజును గురించి మిత్రమండలిలో ఓ ఛలోక్తి వుంది. నాగరాజు ఎక్కడున్నాడని వితర్కించవలసిన అవసరమేలేదట! ఎక్కడైతే సన్నాయిమేళం వినిపిస్తుందో అక్కడ నాగరాజు తప్పకుండా ప్రత్యక్షమౌతాడుట! ఆ మాట నిజమే! పప్పు లేకపోయినా మానె- నాగరాజులాంటివాళ్ళు ఒకరిద్దరు లేకపోతే వివాహ

మహోత్సవాలవల్ల లభించవలసినంత ఆనందం లభించదేమో ననిపిస్తుంది. పెళ్ళిలో నాగరాజు కీ పని చేతనౌను, ఇది చేతగాదు - అని చెప్పడానికి వీలుండదు. పెట్రొమాక్సులైట్లు ముట్టించడమా! పగ్గాలతో అండాలు దించి గంతల్లోకి గంజిని వార్చడమా! అన్నాలను చాపలమీద అదబోయడమా! బంతికి వడ్డించడమా! చేసిన భోజనాలైపోతే– 'ఉండండుండండి బాబూ! ఎసరు సలసల కాగిపోతోంది. బియ్యంవేస్తే అయిదు నిముషాల్లో అన్నమైపోయినట్టే! కొంచెం తాళుకోవాలి' అంటూ ఇంకా భోజనం చేయనివాళ్ళని సముదాయించడమా! అన్ని పనులూ అయిన తర్వాత పెళ్ళి మంటపం ఎదుట మొదటి వరసలో కూర్చుని "ఆడవాళ్ళు అంతరిక్షంలో విమానాలు నడుపుతాన్న కాలం! పెళ్ళి కూతుర్లు యిలా సిగ్గుపడగూడదు...." అంటూ సరసోక్తులు విసరడమా!... 'ఎవరీ అబ్బాయి మగపెళ్ళివారి మనిషా', 'ఆడపెళ్ళివారి చుట్టమా?' అన్నది తరచుగా పెళ్ళి పందిరి క్రింద ఉద్భవించే సందేహం! నాగరాజును ఒక పక్షానికి చెందినవాడి క్రింద లెక్కించడం అన్యాయం! అతడు మానవుల కందరికీ సంబంధించినవాడు వసుధైక కుటుంబంలో ఉండదగినవాడు.

నాగరాజుకు సంబంధించి లోకంలో ఒక ప్రశ్న కూడా కద్దు! అతడు గుణవంతుడు, విద్యావంతుడు, స్ఫురద్రూపి. మంచి ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు. కానీ, అతడికింకా పెళ్ళికాలేదు. ఎందుకు కాలేదు?

"నాగరాజు కేమండీ! అమ్మాయి పుట్టి పెరుగుతోంది. ఎవరో కాదు, స్వయానా మేనమామ కూతురు. తలచుకుంటే పెళ్లి. ఎందుకో తలచుకోడం లేదు అతను...." అంటూ నాగరాజు పెళ్ళిని గురించి నలుగురూ అనుకోడం గూడా ఈనాటిమాటగాదు.

నిజమే, నాగరాజు కెప్పుడో పెళ్ళి కావలసింది! అతడి వివాహానికి ఒక్క విధివిధానం మాత్రమే ప్రతిబంధకమై నిలిచింది.

నాగరాజు తండ్రి పుట్టడం రైతుకుటుంబంలోనే పుట్టాడు. కానీ, ఆయన తన అదృష్టాన్ని వ్యవసాయంలోగాక, వ్యాపారంలో పరీక్షించుకోదలచుకున్నాడు. ఆ వ్యాపారంగూడా లారీలపైన భారీ వ్యాపారమే ప్రారంభించాడు. వచ్చే లారీలు వస్తుండగా, వెళ్ళేవి వెళ్తుండగా అప్పటికప్పుడు లాభనష్టాలు అంతులేని ఆ వ్యాపార వృత్తిలో ఆయన పదేళ్ళపాటు ఇంటిని నిత్యకల్యాణం, పచ్చతోరణం చేశాడు. ఆ పదేళ్ళ చివరి ఇంటర్మీడియట్ పరీక్షలు వ్రాసి, ఇంటికి వచ్చిన నాగరాజుకు పట్టెమంచంపై పడుకుని గాఢాలోచనా నిమగ్నుడైన తండ్రి కనిపించాడు. వ్యాపారం మునుపటిలా ముమ్మరంగా జరగడం లేదేమని నాగరాజు తల్లిని ప్రశ్నించాడు. వాకబు చేయగా తెలిసిన వివరాలవల్ల కుటుంబానికి తగిలిన దెబ్బ సామాన్యమైనది గాదనీ, ఆ దెబ్బనుంచి ఇక కోలుకోవడం దుస్తరమనీ గ్రహించగలిగాడు నాగరాజు.

వ్యాపారంలో పదేళ్ళుగా వచ్చిన లాభం కుటుంబ ఖర్చులకే దఖలు పడగా, వచ్చిన నష్టం మాత్రం నాలుగంకెల పెద్ద సంఖ్యలో భీకరంగా కనిపిస్తోంది. ఉన్న భూస్థితిలో సగం ముప్పాతిక వంతమయినా తెగ నమ్మితేగానీ, అప్పులు తీరవు. అందుకు నాగరాజు పెద్దగా దిగులు పడిపోలేదు. కానీ, కష్టాలు ఒంటరిగా వచ్చాయిగావు, చేజేతులా తాను కుటుంబానికి తెచ్చుకున్న దుష్పరిణామాన్ని గురించి చింతించి, చింతించి నాగరాజు తండ్రి తీరని మనోవ్యాధికి లోనయ్యాడు. ఆ మనోవ్యాధి శారీరకమైన జబ్బులు పెక్కింటికి దారి తీసింది. తండ్రిని అందుబాటులోవున్న

వైద్యశాలలన్నింటికీ త్రిప్పించాడు నాగరాజు. పేరెన్నికగన్న డాక్టర్లకందరికీ చూపించాడు. తండ్రి జబ్బుతో తీసుకున్న ఆ రెండేళ్ళలో నాగరాజు చిక్కి సగమైపోయాడు. కానీ, అతడి శ్రమకు ఫలితం దక్కిందిగాదు. తండ్రి శాశ్వతంగా కళ్ళుమూశాడు.

నాగరాజు కుటుంబం చితికి పోయిందన్న వృత్తాంతం తేటతెల్లంగా లోకులకు తెలిసిపోయింది. మేనమామ తన కూతురును నాగరాజు కివ్వడం లేదు పొమ్మన్నాడు.

గోరుచుట్టుపై ఈరోకలిపోటువల్ల నాగరాజు హృదయం ఎంతగా గాయపడిందో ఎవరికి తెలుసు? అతడు కష్టాల గరళాన్ని దిగమ్రింగాడు. కానున్నది కాక మానదన్న కృత నిశ్చయంతో సంసార నౌక నౌక సురక్షిత మార్గానికి పట్టించే ప్రయత్నంలో లీనమయ్యాడు.

నాగరాజుకు చేతి కెదిగిన తమ్ముళ్ళిద్దరున్నారు. ఋణపు తిండి తినకుండా వాళ్ళూ ప్రయోజకులైన ఉద్యోగాల్లో చేరి ఎంతో కొంత సంపాదిస్తున్నారు. నెలసరి ఆదాయంలో ఎంతవరకు మిగిలించవచ్చునో అంతా మిగిలించి అప్పుల పరిమాణాన్ని అంతకంతకూ తగ్గించుకున్నాడు నాగరాజు.

ఎప్పుడైనా పెళ్ళిని గురించి ప్రస్తావిస్తే - "నా కింకా ఏం పెళ్ళండీ, రాజశేఖరంగారూ? పెళ్ళివయసు మీరిపోతూంది నాకు. తమ్ముళ్ళు ఒక ఇంటి వాళ్ళయితే నా కంతే చాలు! ప్రపంచంలో పుట్టినవాళ్ళందరూ పెళ్ళిచేసుకుని తీరాలన్న నిర్బంధ మేముంది? మానేస్తేనే మంచిదేమో! సంతాన నియంత్రణకు దోహదం చేసినట్టయినా అవుతుంది......" అనేవాడు నాగరాజు.

కానీ నిజానికది నాగరాజు అంతరంగంలోని ఆంతర్యంకాదు. అతడాది నుంచే మేనమామ కూతురునే అర్ధాంగిగా భావించాడు. ఆ భావనను త్రోసిరాజని ఇప్పుడా స్థానంలో మరొకరిని నిలుపుకోలేడు. బ్రతుకనేర్చినవాళ్ళు కొత్తకొత్త మార్పులతో, నేర్పులతో తమ ఆదర్శాలను సవరించుకుంటారు. మరికొందరు బ్రతుకేమైనా ఆదర్శాలకే అంటి పెట్టుకుంటారు. రెండో తరహా మనిషి నాగరాజు.

నాగరాజుకిక పెళ్ళవుతుందా కాదా అన్న సందిగ్ధ పరిస్థితి అలాగే కొనసాగుతుండగా నాలుగైదేళ్లు నిశ్శబ్దంగా గడిచిపోయాయి.

ఈ చివరినుంచి నాగరాజు ఏ సమస్యకైతే పరిష్కారం సాధించ లేక పోయాడో, ఆ సమస్యా పరిష్కారం ఆ చివర నుంచి సాధించబడింది. మేనమామ కూతురు వూరుకున్నంత కాలం వూరుకొని, తండ్రి తీరా ఒక సంబంధాన్ని నిశ్చయించబోతున్నాడనగా 'నేను బావనైతేనే చేసుకుంటాను' అని నిషిధేశుణ్ణి వలచిన వైదర్భిలా తన నిర్ణయాన్ని తేల్చి చెప్పింది.

మేనమామ రాజీకి దిగిరాక తప్పిందిగాదు.

యుక్తవయుస్కుడైన ప్రతి యువకుణ్ణి "ఇంకా వూరుకున్నా వెందుకు బాబూ! నాలుగు నూకలు తలపైన కేసుకోగూడదూ?" అంటూ పలకరిస్తుంది లోకం. మాటకేం భాగ్యం! చిటికెలో చెప్పి ముగించవచ్చు. కానీ, కాలంకలిసి రావద్దూ!

* * *

వీధుల్లో విద్యుద్దీపాలు వెలిగేసరికి బస్సు గమ్యస్థానం చేరుకుంది. బస్సుదిగి పట్టణంలో అడుగు పెట్టాను. పట్టణం పట్టణంలా లేదు. సింహ గర్జన విన్న తర్వాత

కలుగుండుపడి సాధు జంతువులు చెల్లాచెదరై పోతున్న అరణ్యంలా, తీరస్థ పర్వతంనుంచి ఓ రాతిగుండు తనలోకి దొర్లి అలలతో దబకలెత్తిపోతున్న సరోవరంలా, ఎక్స్‌ప్రెస్ రైలుబండి స్టేషనులో ఆగగానే సందడితో నిండిపోయిన ప్లాట్‌ఫారంలా అన్ని గందరగోళాలకు ఆటపట్టుగా వుంది పట్టణం.

అప్పుడా నగరంలో ఉప ఎన్నికలు జరుగుతున్నాయి.

ఎన్నికలు కరువులాంటివైతే ఆ కరువుకు సంబంధించిన అధిక మాసంలాంటివి ఉప ఎన్నికలు. కరువు తాలూకు అరిష్టాలు అధిక మాసంలో ఎలాగైతే మరింత బాహాటంగా కనిపిస్తాయో, అలాగే ఎన్నికల బీభత్సం ఉప ఎన్నికల్లో తారస్థాయిని అందుకుంటుంది. రంగురంగుల అక్షరాలతో, రకరకాల వాల్‌పోస్టర్లతో దిష్టిబొమ్మలకన్నా వికృతంగా కనిపించే గోడలు. మునిగిపోబోతున్నదని అచ్చంగా తమ పుట్టే అయినట్టు ఏ రోడ్ల కూడలిలో చూచినా గుంపులు గుంపులుగా చేరి మాట్లాడుకునే మనుషులు, ఉపన్యాసాలకు వచ్చిపుణ్యం గట్టుకోమని గొంతు చించుకునే లౌడ్ స్పీకర్లు, వూరిలో మనుషులకు, వూరిలోపలి గోడలకు, చివర ఇళ్ళలోదూరి గడియవేసుకున్న ఆడవాళ్ళకు, రక్షణలేని దినాలు, ఆ నియోజక వర్గంలో ఓటులేకపోతే మాత్రమే నువ్వు బ్రతికి బయటపడగలవు. ఓటు వుంటే నీపాట్లు భగవంతుడే విచారిస్తాడు!

దీపావళి పండుగలప్పుడు రేయింబవళ్ళు నిద్రాహారాలు లేకుండా పనిచేసేవి టపాకాయల దుకాణాలు. ఎన్నికల్లో అలాంటివి ముద్రణాలయాలు. తెలిసిన ముద్రణాలయాల కన్నింటికి తిరిగిచూశాను. తెలియడమనగా నగరంలో వాటి ఉనికిని గురించి తెలియడమన్నమాట! దురదృష్టవశాత్తు ప్రెస్ మేనేజర్లతో నాకు పరిచయాలు లేవు. వరుసగా నాలుగైదు ప్రెస్సులకు వెళ్ళాను. వెళ్ళినవాణ్ణి వెళ్ళినట్టే తిరిగిరాక తప్పిందిగాదు. పాపం, వాళ్ళు మాత్రం ఏం ఏస్తారు? ఆ సందర్భం అలాంటిది. పనిచేసి పెట్టకపోతె మానె, మనసు స్థిమితంగా ఉంచుకుని నాలుగు మంచి మాటలు చెప్పి పంపగలస్థితిలోనైనా వాళ్ళు లేరు.

తెలిసిన ప్రెసుల్లో ఇంకా మిగిలి ఉన్నది ఒక్కటి మాత్రమే! ఎట్టి పరిస్థితిలోనైనా శారదా ముద్రణాలయం కష్టమర్లను తొలగదోసుకోదని ప్రతీతి. ఎనిమిది గంటల సైరను మ్రోగుతుండగా ఆ ప్రెస్సులో ప్రవేశించాను. సింహద్వారం దాటుకోగానే ఆఫీసు రూము. కుర్చీలో వున్న మనిషిని సైతం పైకి కనిపించనివ్వకుండా ఆ గదిలోని టేబిలుపైన దొంతర్లు దొంతర్లుగా పేరుకున్న కాగితాల కట్టలు.

ద్వారం దగ్గర నా నీడ కనిపించిందేమో, కుర్చీలో వున్న మనిషి ఉలిక్కి పడ్డాడు. అంతలో తెప్పరిల్లుకుని "సైకిలుపార్టీ వాళ్ళటండీ?" అన్నాడు.

"అబ్బే, పార్టీల మనిషిని కానండీ! వేరే పనుండి వచ్చాను" అంటూ కుర్చీలో కూర్చున్నాను.

"వెయ్యి నమస్కారాలు బాబూ! ఉన్నపని పూర్తి చేయడానికే ఊపిరి పోతుంది మాకు! రేపు సాయంకాలం నాలుగు గంటలకు మూడు వేలు కరపత్రాలకు పూచీ పడి ఉన్నాను. కంపోజిటర్లు ఇప్పుడే భోజనాలకు వెళ్ళారు. తిరిగి వస్తే వాళ్ళకు పని అప్పగించి నేను భోజనానికి వెళ్ళొద్దామనుకుంటున్నాను. ఎంత అర్జంటు పనివున్నా పదిహేను రోజులు ఓపిక పట్టాలి మీరు.....

"మీరు పదిహేను రోజులంటున్నారు, పదిహేను గంటల తర్వాత నేను ఈ పనికి పూనుకోవలసిన అవసరమే ఉండదు...."

"బాబ్బాబూ! మీకింతకంటే చెప్పలేను. ప్రూఫు చేతికొచ్చి అరగంటయింది. కరెక్షులు చేస్తున్నాను చూచారూ, ఇంకా చాటభారతమంత మిగిలివుంది....."

"ఆ పనితో పోల్చిచూస్తే నాది చాలా చిన్నపని. మీరు తలచుకుంటే అరగంటలో ముగించవచ్చు...."

"హరేరాం! ఎలా నచ్చచెబుతానండీ మీకు? ఏ ఒట్టుపడితే ఆ ఒట్టు. మీతో మాట్లాడటానికైనా ఓపికలేదు నాకు...." మూఢ మానవుల ఎదుట మౌనమే శరణ్యా మనుకున్నాడేమో, ఆయన తలవంచుకుని తన పని తాను చేసుకపోసాగాడు.

పది నిమషాలు అక్కడే కూర్చున్నాను. అలా ఎంతసేపు కూర్చున్నా లాభం లేదనిపించింది. లేచి మెల్లగా బయటికి వచ్చేశాను.

గంట తొమ్మిది కావస్తోంది.

రుసుము చెల్లించుకుంటే హోటళ్ళలో అన్నదానాలు అవ్వారిగా జరిగేవేళ. హోటల్లోకి వెళ్ళి తిన్న శాస్త్రం ముగించాను. చెడిన వ్రతం ఎలాగూ చెడింది. మరేదైనా కానుక కొనుక్కోవాలన్నా ఈ పాటికి బజార్లలో అంగళ్ళు కట్టేసి ఉంటారు. హోటలుకు అనతి దూరంలోనే సినిమా థియేటరు. వెళ్ళి కూర్చుంటే కాలమైనా గడుస్తుంది.

థియేటర్లో చిన్ననాడు హైస్కూల్లో కలిసి చదువుకున్న మిత్రుడొకడు కనిపించాడు. అలనాటి బాల్య స్మృతుల్ని. ఇటీవలి జీవితానుభవాల్నీ ఏకరువు పెడుతూ, అతడు సినిమా వదిలి పెట్టిన తర్వాత నన్ను తన ఇంటికే తీసుకెళ్ళాడు. అప్పుడిక నిద్రపోవడానికి ప్రయత్నిస్తే ఉదయం ఎనిమిది గంటలకు గానీ నాకు మెలకువ రాకపోవచ్చు. అందుకని ఏదో పుస్తకం చదువుకుంటూ వాలుకుర్చీలో కూర్చున్నాను. ఎంతగా ప్రతిఘటించాలన్నా తెల్లవారుజామున నిద్రాదేవత బారినుంచి తప్పించుకోడం కష్టం. ఎప్పుడు కునుకు పట్టిందో తెలియదు. నిద్ర లేచేసరికి భళ్ళున తెల్లవారిపోయింది.

ఆరున్నర గంటలకు శుభ ముహూర్తం!

అదరా బాదరాగా ముఖం కడుక్కుని వీధిలోకి వచ్చాను. పెళ్ళి జరుగుతున్న సత్రం అక్కడికి అరమైలు దూరంలో వుంది. అల్లంత దూరంలో ఉండగానే నాదస్వరం వినిపించింది. సత్రం ముంగిటకు వెళ్ళి పచ్చని కొబ్బరి మట్టల పచ్చి వాసనలు సుస్వాగత మిస్తున్న పందిరిక్రింద నిల్చున్నాను. ద్వారం దాకా కిటకిట లాడిపోతున్న జన సమూహం పైనుంచి లోపలికి చూడ్డానికి ప్రయత్నిస్తున్నాను. అంతలో నాదస్వరం ఆగిపోయింది. మైక్ ముందు ఎవరో గొంతు సవరించుకుంటున్నారు.

ఎదురు చూడని విచిత్ర సంఘటన ఏదైతేవుందో, దాన్ని అద్భుతంగా పేర్కొనవచ్చు. ఆ నిర్వచనాన్ని బట్టి చూస్తే, ఆ క్షణాన నాకెదురైంది అక్షరాల అద్భుతమే! మైకులో పద్యపఠనం ప్రారంభమైంది-

"రాగ భరిత మనస్కుడు నాగరాజు
ప్రథిత గుణగణ విభవాభి రామ- రాధ
పూవు తావియు కలిసి పెంపొందినట్లు...."

కళ్ళకు గంతలు గట్టుకున్న గారడీవాడు- వ్రేలితో నిర్దేశించి చూపిన వస్తువుల పేర్లు చెప్పడం అందరికీ తెలిసిన విషయమే! కానీ ఎంతటి గారడీ వాడైనా నా

జేబులోని కాగితంలోవున్న పద్యాలను ఎలా చదువగలుగుతున్నాడు?! జేబులో ఆ కాగితం కోసం వెదికి చూచాను. నా ఆశ్చర్యం ద్విగుణీకృతమైంది. జేబులో ఆ కాగితం ఒక్కటి మాత్రం కనిపించడంలేదు!

జనంలోనుంచి దారిచేసుకుని హాల్లో నాలుగైదు బారల దూరం చొచ్చుకుని వెళ్ళాను.

ఎవరో నాభుజంపైన చేయివేశారు.

"రాత్రి మా ప్రెస్సు కొచ్చింది మీరే గదండీ! ఏదో పరాకున జేబులో నుంచి కాగితం తీసి టేబిలుపైన ఉంచి, అలాగే మరచిపోయి వెళ్ళిపోయారు. తీరా మీరు వెళ్ళాక ఆ కాగితం తీసి చూద్దునుగదా, అది నాగరాజు పెళ్ళికోసం వ్రాయించుకొచ్చిన పద్యరత్నాలు! నాగరాజు కేదైనా పెళ్ళికానుక ఇద్దామనుకుంటూ, ఈ మధ్య వచ్చిపడిన గొడవల్లో ఆ సంగతే మరచిపోయాను. పనులూ కొంతసేపలా అట్టిపెట్టమని, ఆ కాగితాన్ని ప్రెస్సు కిచ్చేశాను. అన్యథా భావించరుగదా!"

"కావలసిన కార్యాన్ని గంధర్వులే తీరిస్తే ఇక అన్యథా భావించడమెందుకు?" అన్నాను నవ్వుతూ.

లోపలికొస్తున్న వాళ్ళ కందరికి చోటిస్తూ నాగరాజు పెళ్ళికోసం పుష్పక విమానంలా తయారైన ఆ హాల్లో ఒకటి రెండు నిమిషాలు నిశ్చలంగా నిల్చున్నాను. రామాయణ కాలంనాటి పుష్పక విమానం, చెరనుంచి విముక్తి పొందిన సీతాదేవిని అయోధ్యా నగరానికి తీసుకపోవడానికి ఉపకరించింది. హృదయంలో బంగారు పీట వేసుకుని తనకోసం ఎదురు తెన్నులు చూస్తూ కాచుకుని కూర్చున్న అమ్మాయిని ఇన్నాళ్ళకిన్నాళ్ళకు చేబట్టగలుగుతున్నాడు నాగరాజు. పీటలపైన కూర్చున్న వధూవరులకేసి చూస్తున్న విప్పారిత నయనాలన్నింటిలోనూ ఆనందాశ్రువుల చెమ్మదనమే కనిపిస్తోంది.

ఓ మూలనుంచీ ఎవరో పిలిచారు.

"నిన్నేనయ్యా రాజశేఖరం! ఇదుగో- ఇక్కడున్నాను..."

ఆయన సచ్చిదానందంగారు!

"ఏమండీ మేష్టరుగారూ! రానన్నారే- ఎలా వచ్చేశారు?" అంటూ ఆయనకు దగ్గరగా వెళ్ళాను.

"నిన్న సాయంకాలం ఏడున్నరకల్లా అమ్మాయికి చెమటపట్టి జ్వరం వదిలింది. డాక్టరు ఇక ఫరవాలేదన్నాడు. వెంటనే రోడ్డుపైకి వచ్చేశాను. అప్పటికి బస్సులన్నీ వచ్చేశాయి. ఓ లారీ శరవేగంతో దూసుకొస్తోంది. నిలిపాను. 'ఎక్కించుకోవయ్యా బాబూ! నువ్వెంత కావాలన్నా ముట్టచెబుతాను' అంటే డ్రయివరు ససేమిరా వీల్లేదన్నాడు. 'వీలున్నా, లేకపోయినా నేను లారీలో ఎక్కక తప్పదు, నువ్వు నన్ను తీసుకెళ్ళి పట్టణంలో దిగవిడవక తప్పదు' అంటూ లారీలో కెక్కి కూర్చున్నాను. డ్రయివరు నివ్వెరపోయి 'ఇంతకూ అంత అర్జంటు పని ఏమిటి మహాప్రభో!' అని ప్రశ్నించాడు. వివరాలు చెప్పాను. చెప్పగా తెలిసిందిగదా రాజశేఖరం! ఆడ్రైవరు గూడా నాగరాజుకు పరిచితుడేనట! ఈ పెళ్ళికి హాజరు కావాలని ఏకధాటిగా విజయవాడనుంచి లారీని కొట్టుకొస్తున్నాడట! అదిగో, ఆ చివర నీలిరంగు చొక్కా తొడుక్కుని కూర్చున్నాడే - అతడే లారీ డ్రయివరు అన్వరుస్సేన్....."

ఈసారి పెళ్ళిపీటల పైనుంచి నాగరాజే పలకరించాడు.

"రండి రండి రాజశేఖరంగారూ! ఎప్పుడొచ్చారు? నేనిక్కడ బంధితుడిలా కూర్చున్నాననుకోండి- అయినా, ఎవరెవరు ఎప్పుడొచ్చిందీ గమనిస్తూనే ఉన్నాను. మీరు 'బెటర్ లేట్ దేన్ నెవర్' అన్న సామెతను సార్థకం చేశారు......."

హోమధూమాని కావలివైపున నాగరాజు పెదవులపైన విరిసిన చిరునవ్వు- సన్నగా జారుతున్న వాన తుంపరలోనుంచి ద్యోతకమయ్యే ఇంద్రధనుస్సులా భాసించింది.

♦ ఆంధ్ర సచిత్ర వార పత్రిక 1959 ♦